Δελτίο Οικονομικών Εξελίξεων

Ινστιτούτο Εργασίας Γ.Σ.Ε.Ε.

Δελτίο Οικονομικών Εξελίξεων

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2021

Δ-09

Η τρέχουσα κατάσταση και οι προοπτικές της ελληνικής οικονομίας

Σχεδόν έναν χρόνο μετά την εκδήλωση της υγειονομικής κρίσης, η ελληνική οικονομία, βαθιά πληγωμένη, βρίσκεται σε μια πειραματική κατάσταση άρσης της αναστολής βασικών δραστηριοτήτων της. Σύμφωνα με εκτιμήσεις του ΙΝΕ ΓΣΕΕ και του Levy Economics Institute, αλλά και πολλών άλλων φορέων και οργανισμών, η ύφεση το 2020 υπολογίζεται πως θα είναι μεγαλύτερη από 10%, ενώ υπάρχει μεγάλη ανησυχία και ως προς την εξέλιξη της ανεργίας στη μετα-Covid εποχή. Την ίδια στιγμή, σημαντικές εστίες οικονομικής και κοινωνικής αστάθειας, όπως ο αποπληθωρισμός, η μείωση των μισθών και των εισοδημάτων, η μεγάλη κάμψη της απασχόλησης, της κατανάλωσης, των εξαγωγών και των επενδύσεων και η υπερ-διόγκωση του δημόσιου ελλείμματος και χρέους δημιουργούν προβληματισμό για την πορεία της οικονομίας το 2021, ο οποίος εντείνεται από την αβεβαιότητα ως προς την εξέλιξη της πανδημίας. Στον αντίποδα, η έναρξη του εμβολιασμού, η επανεργοποίηση βασικών οικονομικών κλάδων και η προοπτική εισροής των ευρωπαϊκών μεταβιβάσεων και δανείων δημιουργούν συγκρατημένη αισιοδοξία για την αντιστροφή της ύφεσης και την προοπτική μιας θετικής ανάκαμψης του ΑΕΠ το 2021.

Η επικείμενη διεθνής ανάκαμψη και οι επιβραδυντές της

Η πανδημία Covid-19 έχει οδηγήσει την παγκόσμια οικονομία σε μια νέα περίοδο αστάθειας, πολλαπλών αβεβαιοτήτων και αναγκαίων μετασχηματισμών. Σε έναν ήδη πολύ άνισο κόσμο, η πανδημία συνέβαλε στην περαιτέρω αύξηση των ανισοτήτων, της ανεργίας και της επισφάλειας της εργασίας, καθώς και στον περιορισμό θεμελιωδών δικαιωμάτων. Παράλληλα, ελήφθησαν αξιοσημείωτα επεκτατικά μέτρα δημοσιονομικής και νομισματικής στήριξης των οικονομιών, τα οποία ανέδειξαν τα αδιέξοδα και το σοβαρό κοινωνικό έλλειμμα της νεοφιλελεύθερης διαχείρισης των τελευταίων δεκαετιών. Παρά ταύτα, και σύμφωνα με όλες τις

ενδείξεις, η προσδοκώμενη ανάκαμψη θα είναι αργή και θα αποκλίνει σημαντικά από τις αρχικά υπεραισιόδοξες προβλέψεις για μια ανάκαμψη σχήματος V. Οι τελευταίες εκτιμήσεις για την παγκόσμια οικονομία αποκλείουν μια γρήγορη επιστροφή στην προ κρίσης κορονοϊού επίδοση του 2019 (με εξαίρεση ίσως την Κίνα) πριν το τέλος του 2022 (βλ. Διάγραμμα 1). Νέες προσδοκίες διαμορφώνονται για τις θετικές συνέπειες που θα επιφέρει το επεκτατικό δημοσιονομικό πακέτο Μπάιντεν στην οικονομία των ΗΠΑ.

Διάγραμμα 1: Επίπεδο παγκόσμιας παραγωγής (προ κρίσης και τρέχουσα τάση, 2017-2021, 2019=100)

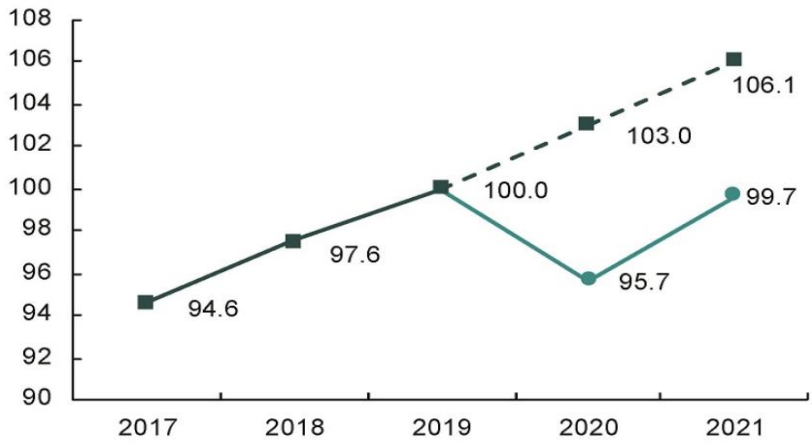

Πηγή: Εκτιμήσεις της Γραμματείας UNCTAD βασισμένες στο United Nations Global Policy Model

Η τρέχουσα κατάσταση και η έλλειψη αναπτυξιακής δυναμικής στην παγκόσμια οικονομία οφείλονται ασφαλώς και σε προϋπάρχουσες διαρθρωτικές ανισορροπίες, οι οποίες οξύνθηκαν περαιτέρω από τις επιπτώσεις της τρέχουσας πανδημικής κρίσης. Ως νέες εστίες αναπτυξιακής εμπλοκής στη διεθνή πολιτική οικονομία αξιολογούνται: α) οι δημοσιονομικές ανισορροπίες που τροφοδοτούνται από την αύξηση των δημόσιων ελλειμμάτων και του χρέους, τα οποία αυξάνουν το ρίσκο λιτότητας μεσοπρόθεσμα, και β) το πολύ υψηλό ιδιωτικό χρέος, που αυξάνει το επενδυτικό ρίσκο μικρών και μεγάλων επιχειρήσεων, καθώς επίσης και το πιστωτικό ρίσκο των τραπεζικών συστημάτων. Η στρατηγική επιλογή της απομόχλευσης πολλών επιχειρήσεων είναι και η κύρια αιτία της αποτυχίας της νομισματικής πολιτικής των μηδενικών ή αρνητικών επιτοκίων και της ποσοτικής χαλάρωσης των κεντρικών τραπεζών να διεγείρουν μια ουσιαστική επέκταση νέων πραγματικών επενδύσεων.

Επιπλέον, η επιθετικά επεκτατική νομισματική πολιτική πολλών σημαντικών κεντρικών τραπεζών έχει εντείνει την αβεβαιότητα στις διεθνείς οικονομικές εξελίξεις, καθώς έχει οδηγήσει σε αύξηση της συσσώρευσης χρηματοοικονομικών περιουσιακών στοιχείων δημιουργώντας κίνδυνο αστάθειας στις αγορές χρήματος και κεφαλαίου. Ένα μεγάλο μέρος των κεφαλαίων που διοχετεύουν οι κεντρικές τράπεζες στο χρηματοπιστωτικό σύστημα καταλήγουν σε μετοχές, ομόλογα, ακίνητα και παράγωγα ενισχύοντας τη χρηματιστικοποίηση των οικονομιών σε βάρος των πραγματικών επενδύσεων και της παραγωγικής απασχόλησης. Εάν στο αποτέλεσμα αυτό συμπεριλάβουμε και την περαιτέρω διεύρυνση των εισοδηματικών ανισοτήτων, την οποία πυροδότησε η διαχείριση της κρίσης της πανδημίας, διαπιστώνουμε ότι η παγκόσμια πολιτική οικονομία έχει περάσει σε μια νέα φάση υψηλής ευθραυστότητας με απρόβλεπτες συνέπειες. Είναι αξιοσημείωτο ότι τα εισοδήματα των χαμηλότερα αμειβόμενων και ανειδίκευτων εργαζομένων μειώνονται εξαιτίας των μέτρων διαχείρισης της πανδημίας (αναστολή των συμβάσεων εργασίας κ.ά.), ενώ εκείνα των καλύτερα αμειβόμενων και ειδικευμένων επαγγελματιών διατηρούνται ή έστω καταγράφουν πιο περιορισμένη μείωση (βλ. Διάγραμμα 2).

Διάγραμμα 2: Ποσοστό (%) πληθυσμού που αναφέρει χειρότερες οικονομικές συνθήκες σε σχέση με την ίδια περίοδο του προηγούμενου έτους ανά εισοδηματική κλίμακα (Δεκέμβριος 2019)

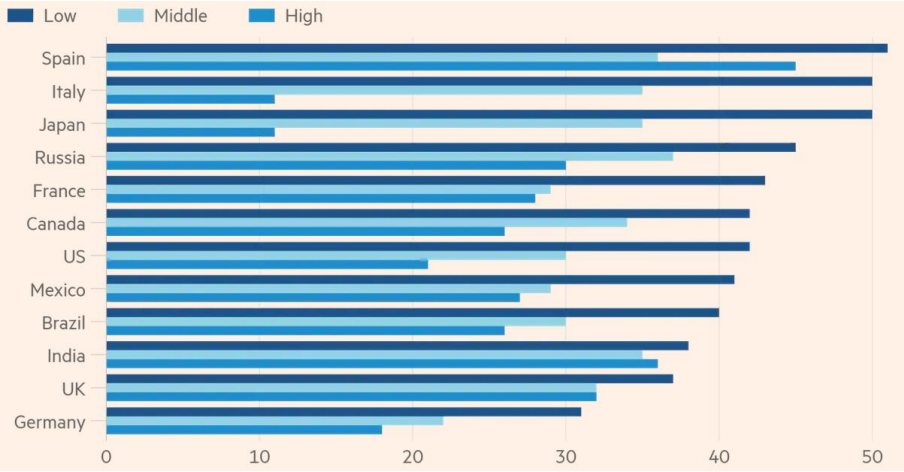

Πηγή: Morning Consult Economic Intelligence

Στο πλαίσιο αυτό, οι μεγάλες προκλήσεις της τρέχουσας διττής – υγειονομικής και οικονομικής– κρίσης στην παγκόσμια πολιτική οικονομία είναι οι εξής:

Πρώτον, η αντιμετώπιση της υφιστάμενης ανεπάρκειας παραγωγικών επενδύσεων, που αποτελεί σημαντική εστία αποσταθεροποίησης. Η κλασική φράση του J.M. Keynes ότι «το μέλλον είναι άγνωστο και στατιστικά μη προβλέψιμο» διαμορφώνει πλέον με οδυνηρό τρόπο τις τρέχουσες χρηματοοικονομικές συμπεριφορές, επιλογές και πράξεις. Υπάρχει αβεβαιότητα ως προς τον χρόνο που θα χρειαστούν οι επενδυτές μετά την υγειονομική κρίση για να διαμορφώσουν τις νέες παραδοχές πάνω στις οποίες θα στηρίξουν τις επενδυτικές αποφάσεις τους.

Δεύτερον, τα υψηλά επίπεδα των δημοσιονομικών ελλειμμάτων θα αφήσουν σημαντική κληρονομιά χρέους στις εθνικές οικονομίες. Είναι συνεπώς απαραίτητη η αποδέσμευση της οικονομικής πολιτικής από τις λανθασμένες αρχές της δημοσιονομικής ορθοδοξίας και η δέσμευσή της στην ενδυνάμωση της κοινωνικής προστασίας και της απασχόλησης, καθώς και στην αύξηση της προοδευτικότητας των συστημάτων φορολογίας εισοδήματος και πλούτου, ώστε να ενισχυθούν οι αυτόματοι σταθεροποιητές και να δημιουργηθούν οι αναγκαίοι πόροι για τη χρηματοδότηση νέων θεσμών απασχόλησης. Στην Ευρωζώνη είναι αναγκαία η επανεξέταση του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης και η δημιουργία νέων μηχανισμών ρευστότητας με την συνδρομή της ΕΚΤ προκειμένου να μπορέσουν οι κυβερνήσεις να ενισχύσουν την ανθεκτικότητα των οικονομιών τους και να αντιμετωπίσουν τις απαιτήσεις της μετάβασης σε ένα νέο ψηφιακό και πράσινο υπόδειγμα ανάπτυξης.

Τρίτον, το εάν και κατά πόσο ο κίνδυνος νέων πανδημιών στο μέλλον, σε συνδυασμό με την κλιματική αλλαγή, θα επιταχύνει μεσοπρόθεσμα διαδικασίες μετασχηματισμού των συστημάτων παραγωγής, κατανάλωσης και χρηματοδότησης. Η διαμόρφωση νέων αλυσίδων παραγωγής μέσω σύγχρονων βιομηχανικών στρατηγικών για την ανάπτυξη βιώσιμων διαδικασιών εφοδιασμού των κοινωνιών με αγαθά και υπηρεσίες ίσως αποτελέσει την κρίσιμη εξέλιξη για την ανάγκη επανασχεδιασμού της οικονομικής πολιτικής σε εθνικό επίπεδο. Η ταχύτητα των εθνικών αντιδράσεων θα προσδιορίσει τη θέση της κάθε χώρας στη νέα ιεραρχία παραγωγής και διανομής του πλούτου και της ισχύος.

Η ελληνική οικονομία το 2020

Η εκδήλωση της πανδημίας και η διαχείριση των συνεπειών της έχουν προκαλέσει σοβαρές αποσταθεροποιητικές συνέπειες σε βασικά συστήματα της οικονομίας και ειδικά στην αγορά εργασίας. Η υλοποίηση σειράς μέτρων στήριξης των εισοδημάτων εργαζομένων και επιχειρήσεων άσκησαν ιδιαιτέρως σημαντική πίεση στο δημοσιονομικό ισοζύγιο της οικονομίας. Το γ΄ τρίμηνο του 2020 το πρωτογενές αποτέλεσμα της Γενικής Κυβέρνησης διαμορφώθηκε σε όρους ESA σε έλλειμμα 958 εκατ. ευρώ έναντι πλεονάσματος 3.836 εκατ. ευρώ το αντίστοιχο διάστημα το 2019 (βλ. Διάγραμμα 3). Σε επίπεδο εννεαμήνου το πρωτογενές έλλειμμα ανήλθε στα 5.801 εκατ. ευρώ (έναντι πλεονάσματος 5.242 εκατ. ευρώ το 2019), ενώ στο σύνολο του έτους εκτιμάται ότι θα διαμορφωθεί στο 6,8% του ΑΕΠ.[1]

Διάγραμμα 3: Πρωτογενές ισοζύγιο Γενικής Κυβέρνησης (2017:3-2020:3, ESA, εκατ. ευρώ, τρέχουσες τιμές)

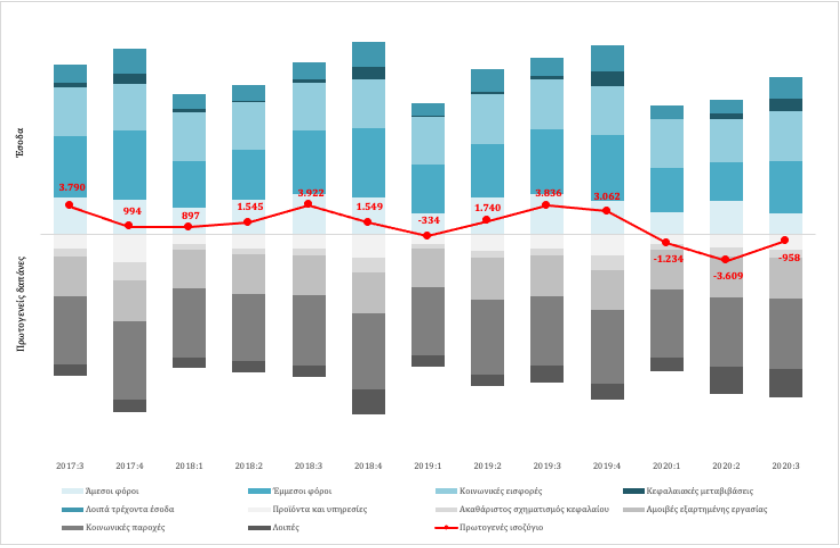

Πηγή: Eurostat (πρόσβαση: 22.01.2020)

Η διαμόρφωση μιας νέας δημοσιονομικής κατάστασης, μετά την πολύχρονη πορεία της δημοσιονομικής προσαρμογής, αποτυπώνεται και στα αποτελέσματα της εκτέλεσης του κρατικού προϋπολογισμού. Στο δωδεκάμηνο Ιανουάριος-Δεκέμβριος το κρατικό έλλειμμα ανήλθε στα 22.806 εκατ. ευρώ έναντι οριακού ελλείμματος 168 εκατ. ευρώ το αντίστοιχο διάστημα το 2019.

[1] ΥΠΟΙΚ (2020).

Τα καθαρά έσοδα εμφάνισαν κάμψη 7.733 εκατ. ευρώ, εξαιτίας κυρίως της μείωσης των εσόδων από φόρους (-8.217 εκατ. ευρώ), η οποία σχετίζεται με τα έκτακτα μέτρα αντιμετώπισης της πανδημίας και τη μείωση των εισοδημάτων. Το ίδιο διάστημα, οι δαπάνες του κρατικού προϋπολογισμού εμφάνισαν αύξηση 14.904 εκατ. ευρώ, που τροφοδοτήθηκε κυρίως από τις υψηλές πληρωμές για μεταβιβάσεις (+10.546 εκατ. ευρώ) και τις υψηλές δαπάνες του ΠΔΕ (+5.005 εκατ. ευρώ) για την ανάσχεση της πανδημικής κρίσης.[2]

Ωστόσο, παρά τα εκτεταμένα μέτρα διαχείρισης της πανδημίας και την άρση των μέτρων κοινωνικής αποστασιοποίησης μετά το πρώτο κύμα της πανδημίας, η ελληνική οικονομία παρουσίασε το γ΄ τρίμηνο τη μεγαλύτερη ύφεση στην Ευρωζώνη και στην Ευρωπαϊκή Ένωση (βλ. Πίνακα 1).

Πίνακας 1: Ετήσια και τριμηνιαία ποσοστιαία (%) μεταβολή του πραγματικού ΑΕΠ (σταθερές τιμές 2015)

	Ποσοστιαία (%) ετήσια μεταβολή			Ποσοστιαία (%) τριμηνιαία μεταβολή		
	α΄ τρίμηνο	β΄ τρίμηνο	γ΄ τρίμηνο	α΄ τρίμηνο	β΄ τρίμηνο	γ΄ τρίμηνο
ΕΕ-27	-2,4	-14,0	-4,2	-3,3	-11,3	11,5
Ευρωζώνη	-3,0	-14,8	-4,3	-3,7	-11,7	12,5
Ελλάδα	-1,5	-15,8	-9,6	0,1	-14,1	2,3
Πορτογαλία	-2,3	-16,2	-5,7	-4,0	-13,9	-13,3
Αυστρία	-3,3	-14,2	-4,2	-2,8	-11,6	12,0

Πηγή: Eurostat

Η εξέλιξη αυτή οφείλεται στη μεγάλη πτώση των εξαγωγών υπηρεσιών, οι οποίες το γ΄ τρίμηνο του 2020 μειώθηκαν κατά 80% σε σχέση με το γ΄ τρίμηνο του 2019 (βλ. Διάγραμμα 4) έναντι μείωσης 18,1% στην ΕΕ-19 το ίδιο διάστημα. Οριακά θετική συμβολή στο ΑΕΠ είχαν η ιδιωτική και η δημόσια κατανάλωση και οι εξαγωγές προϊόντων. Πιο συγκεκριμένα, η ιδιωτική κατανάλωση το γ΄ τρίμηνο ανέκαμψε σημαντικά, καταγράφοντας αύξηση 314 εκατ. ευρώ σε σχέση με το ίδιο τρίμηνο του 2019. Σημειώνεται ότι η πτώση της ιδιωτικής κατανάλωσης το β΄ τρίμηνο κατά 3,8 δισ. ευρώ συγκριτικά με το β΄ τρίμηνο του 2019 ήταν ένας από τους καθοριστικούς παράγοντες που οδήγησαν την οικονομία σε βαθιά ύφεση λόγω της εφαρμογής αυστηρού lockdown.

[2] ΥΠΟΙΚ (2020β).

Διάγραμμα 4: Ετήσια μεταβολή των συνιστωσών της ενεργού ζήτησης (2019:3 -2020:3, δισ. ευρώ, σταθερές τιμές 2015)

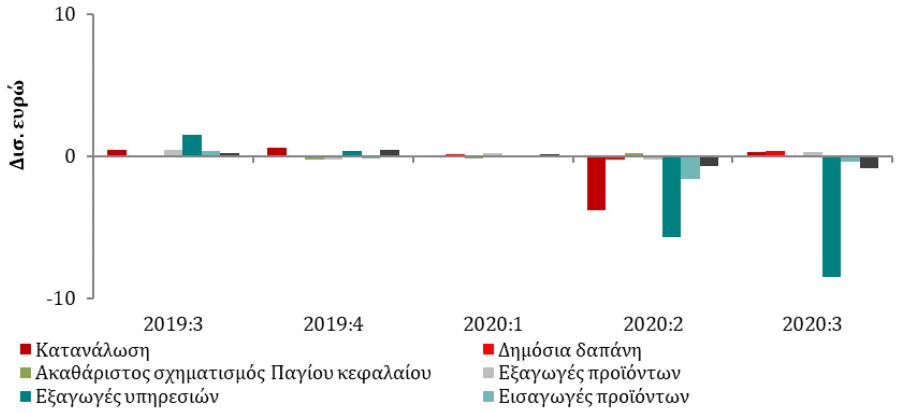

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία ΙΝΕ ΓΣΕΕ)
Σημείωση: Εποχικά διορθωμένα στοιχεία.

Αντίθετα, ο ακαθάριστος σχηματισμός παγίου κεφαλαίου εξακολούθησε να έχει σταθερά πενιχρή συμβολή στη δημιουργία εθνικού εισοδήματος, καθώς το β΄ τρίμηνο αυξήθηκε μόλις κατά 208 εκατ. ευρώ σε σχέση με το β΄ τρίμηνο του 2019, ενώ το γ΄ τρίμηνο η αντίστοιχη ετήσια μεταβολή ήταν μηδενική.

Αναφορικά με το εξωτερικό εμπόριο, η πτώση των εξαγωγών προϊόντων το β΄ τρίμηνο κατά 247 εκατ. ευρώ αντισταθμίστηκε από την αύξηση το γ΄ τρίμηνο (275 εκατ. ευρώ), ενώ οι εισαγωγές προϊόντων μειώθηκαν κατά 1,6 δισ. ευρώ το β΄ τρίμηνο και κατά 360 εκατ. ευρώ το γ΄ τρίμηνο. Ως αποτέλεσμα το ισοζύγιο προϊόντων, αν και βελτιωμένο, παρέμεινε ελλειμματικό, αντανακλώντας το διαρθρωτικό και παραγωγικό έλλειμμα της ελληνικής οικονομίας. Το β΄ και το γ΄ τρίμηνο οι εισαγωγές υπηρεσιών μειώθηκαν σε ετήσια βάση κατά 800 εκατ. ευρώ κατά μέσο όρο. Σημαντική μείωση σε ετήσια βάση σημείωσαν και οι εξαγωγές υπηρεσιών το β΄ και το γ΄ τρίμηνο (-5,7 δισ. ευρώ και -8,47 δισ. ευρώ αντίστοιχα). Τονίζεται ότι για πρώτη φορά από το 1995 το ισοζύγιο υπηρεσιών γίνεται ελλειμματικό, με το έλλειμμα να ανέρχεται σε 386 εκατ. ευρώ το β΄ τρίμηνο και σε 1,86 δισ. ευρώ το γ΄ τρίμηνο.

Αναφορικά με τις εξελίξεις στη διάρθρωση της παραγωγής, το Διάγραμμα 5 παρουσιάζει την ποσοστιαία μεταβολή σε επιλεγμένους κλάδους της ελληνικής οικονομίας σε σχέση με τον μέσο όρο της Ευρωζώνης και επιλεγμένα κράτη-μέλη της.

Διάγραμμα 5: Ετήσια ποσοστιαία (%) μεταβολή της πραγματικής ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας σε επιλεγμένους κλάδους στην Ελλάδα, στην Ευρωζώνη και σε επιλεγμένα κράτη-μέλη (2020:2-2020:3, σταθερές τιμές 2015)

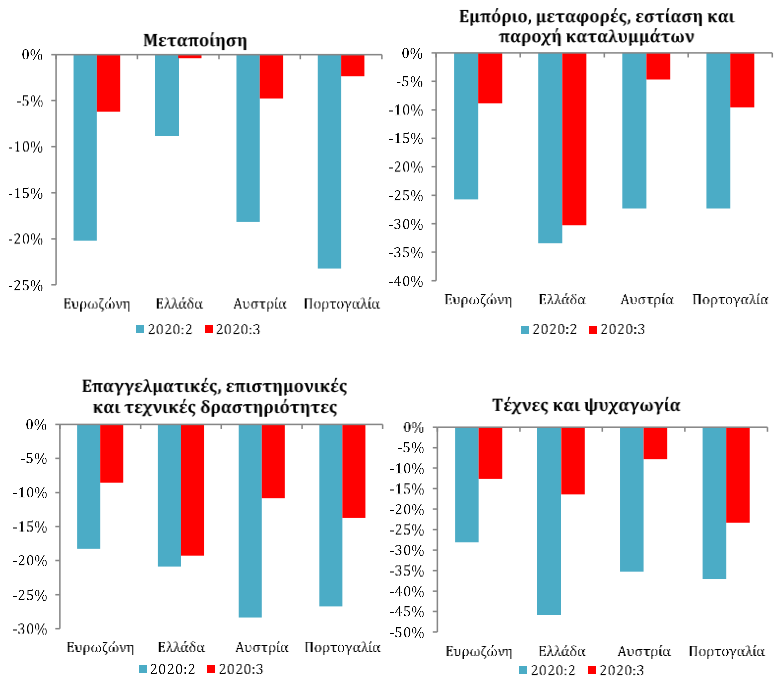

Πηγή: Eurostat (επεξεργασία ΙΝΕ ΓΣΕΕ)
Σημείωση: Εποχικά και ημερολογιακά διορθωμένα στοιχεία.

Συγκριτικά με την υπόλοιπη Ευρωζώνη, η μεταποίηση στην Ελλάδα παρουσιάζεται πιο ανθεκτική, αφού σημείωσε τη μικρότερη κάμψη τόσο το β΄ όσο και το γ΄ τρίμηνο. Αυτή η εξέλιξη ενδεχομένως οφείλεται στη μικρότερη έκθεση των ελληνικών μεταποιητικών επιχειρήσεων στο διεθνές εμπόριο, γεγονός που, αν και τις θωρακίζει από εξωτερικές αρνητικές διαταραχές, διατηρεί το εμπορικό ισοζύγιο της οικονομίας σε ελλειμματική θέση. Όπως έχουμε ήδη σημειώσει στις Εκθέσεις μας για την ελληνική οικονομία, η μεγαλύτερη διασύνδεση της μεταποίησης με τις εξαγωγές θα καθορίσει την αναπτυξιακή δυναμική της οικονομίας σε μεσοπρόθεσμο διάστημα.

Επίσης, στην Ελλάδα η κάμψη της οικονομικής δραστηριότητας στον ευρύτερο κλάδο του λιανικού και του χονδρικού εμπορίου, των μεταφορών, της εστίασης και της παροχής καταλύματος κατά το β΄ και το γ΄ τρίμηνο είναι η υψηλότερη σε όλη την Ευρωζώνη (με εξαίρεση τη Μάλτα), ενώ ειδικότερα το γ΄ τρίμηνο η απόκλιση από τα άλλα κράτη-μέλη της Ευρωζώνης αυξάνεται σημαντικά, καθώς η πτώση στην Ελλάδα ανέρχεται στο 30%, ενώ η αντίστοιχη στον μέσο όρο της

Ευρωζώνης, στην Αυστρία και στην Πορτογαλία είναι μικρότερη του 10%. Η εξασθένηση της δραστηριότητας στον συγκεκριμένο κλάδο συνέβαλε στη μεγάλη πτώση του πραγματικού ΑΕΠ της Ελλάδας, δεδομένης της συμμετοχής του στη συνολική προστιθέμενη αξία της οικονομίας.

Εξίσου σημαντική ήταν και η μείωση της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας στον κλάδο των επαγγελματικών, των επιστημονικών και των τεχνικών δραστηριοτήτων. Ειδικότερα, ενώ στη χώρα μας το β΄ τρίμηνο η μείωση της οικονομικής δραστηριότητας στους συγκεκριμένους κλάδους ήταν περίπου αντίστοιχη με εκείνης της Ευρωζώνης (21% στην Ελλάδα έναντι 18% στην Ευρωζώνη), το γ΄ τρίμηνο η πτωτική δυναμική στη χώρα μας διατηρείται σχεδόν σταθερή (-19% σε σχέση με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2019), ενώ στην Ευρωζώνη η υποχώρηση είναι πολύ πιο ήπια.

Τέλος, ο κλάδος που υπέστη τη μεγαλύτερη μείωση της δραστηριότητάς του είναι αυτός των τεχνών και της ψυχαγωγίας, με την πτώση σε ετήσια βάση να είναι ίση με 46% το β΄ τρίμηνο και 16% το γ΄ τρίμηνο. Σημειώνεται ότι η μείωση το β΄ και το γ΄ τρίμηνο στη χώρα μας είναι μεγαλύτερη σε σχέση με το σύνολο της Ευρωζώνης, γεγονός που υποδεικνύει την ανάγκη άμεσης αντιμετώπισης των προβλημάτων του κλάδου, καθώς οι προοπτικές του παραμένουν αρνητικές και για το μεγαλύτερο μέρος του 2021.

Η επίπτωση της κάμψης της οικονομικής δραστηριότητας στην απασχόληση αποτυπώνεται στο Διάγραμμα 6, το οποίο εμφανίζει την ετήσια μεταβολή των απασχολουμένων, των ανέργων και των οικονομικά μη ενεργών. Μπορεί τον Σεπτέμβριο το ποσοστό ανεργίας να είχε ανακάμψει στο επίπεδο του Ιανουαρίου (16,1%), όμως ο όγκος της απασχόλησης βρίσκεται σταθερά σε χαμηλότερο επίπεδο από τους αντίστοιχους μήνες του 2019. Ειδικότερα, μεταξύ Ιουνίου και Σεπτεμβρίου η απασχόληση κατά μέσο όρο είναι χαμηλότερη κατά 68 χιλ. άτομα. Ο αριθμός των ανέργων εμφανίζεται εξίσου μειωμένος, αλλά το μέγεθος αυτό αποκρύπτει τον αριθμό όσων βρίσκονται σε αναστολή εργασίας, οι οποίοι καταγράφονται στους οικονομικά μη ενεργούς. Το τελευταίο αυτό στοιχείο εξηγεί την αύξηση του πλήθους των οικονομικά μη ενεργών σε σχέση τους αντίστοιχους μήνες του 2019.

Διάγραμμα 6: Ετήσια μεταβολή απασχολουμένων, ανέργων και οικονομικά μη ενεργού πληθυσμού σε χιλ. άτομα (Ιανουάριος 2020-Σεπτέμβριος 2020)

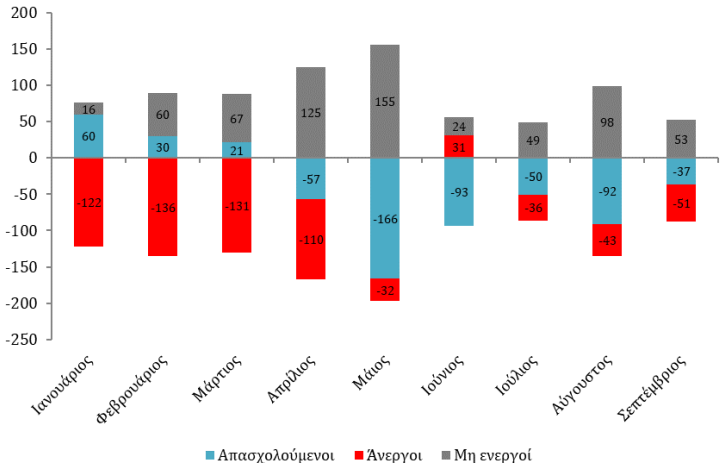

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία ΙΝΕ ΓΣΕΕ)
Σημείωση: Εποχικά διορθωμένα στοιχεία.

Το σταθερά μειωμένο επίπεδο απασχόλησης σε σχέση με τους αντίστοιχους μήνες του προηγούμενου έτους οφείλεται μεταξύ άλλων και στην αύξηση του χρόνου απασχόλησης. Όπως αποτυπώνεται στο Διάγραμμα 7, το γ΄ τρίμηνο 3,35 εκατ. άτομα εργάστηκαν παραπάνω ώρες εργασίας από το κανονικό ωράριο, εξ αυτών το 37,1% εργάστηκε περισσότερες από 48 ώρες την εβδομάδα. Συνεπώς, η χαλάρωση των μέτρων κοινωνικής αποστασιοποίησης το γ΄ τρίμηνο καθώς και η αύξηση της οικονομικής δραστηριότητας σε σχέση με το β΄ τρίμηνο δεν οδήγησαν σε σημαντική αύξηση της απασχόλησης αλλά κυρίως σε αύξηση του χρόνου εργασίας. Οι κλάδοι στους οποίους το φαινόμενο παρουσιάζεται εντονότερο είναι αυτοί της διαχείρισης ακίνητης περιουσίας, του λιανικού και του χονδρικού εμπορίου, της μεταποίησης και της διαχείρισης υδάτινων πόρων, παροχής νερού, ηλεκτρικού ρεύματος κ.λπ., με το ποσοστό των ατόμων που εργάστηκαν περισσότερες ώρες να ξεπερνάει το 90%.

Διάγραμμα 7: Βαθμός απασχόλησης ανά φύλο και ποσοστό εργαζομένων που εργάστηκε παραπάνω ώρες ανά κλάδο (2020:3)

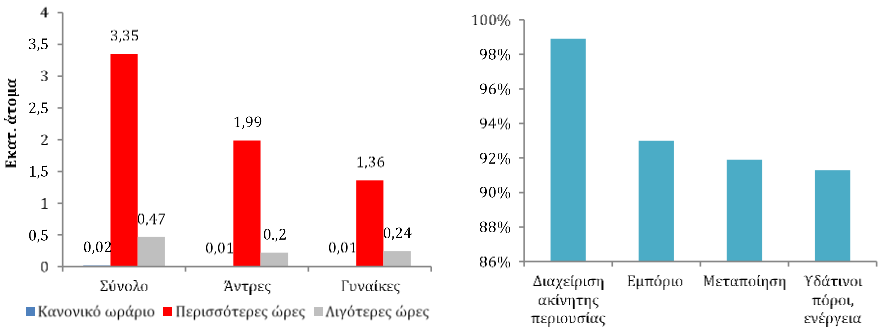

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία ΙΝΕ ΓΣΕΕ)

Οι προοπτικές της ελληνικής οικονομίας

Οι παράγοντες που αναμένεται να επηρεάσουν την πορεία της οικονομίας το 2021 είναι οι ακόλουθοι:

Πρώτον, η ένταση και η διάρκεια της πανδημίας, και κυρίως ο κίνδυνος ενός τρίτου πανδημικού κύματος τους αμέσως επόμενους μήνες, ενδέχεται να επιμηκύνουν τις υφεσιακές πιέσεις στην οικονομία κατά το α΄ εξάμηνο, εξασθενίζοντας έτσι την όποια δυναμική της ανάκαμψης για το σύνολο του έτους.

Δεύτερον, η αποτελεσματικότητα των μέτρων ανάσχεσης της υγειονομικής κρίσης και των επιπτώσεών της. Η προοπτική αυτή, με τη σειρά της, θα εξαρτηθεί από: α) την επιτάχυνση των εμβολιασμών και την κάλυψη μεγάλου μέρους του πληθυσμού, που θα καθορίσουν τον χρόνο άρσης των περιορισμών κοινωνικής αποστασιοποίησης, β) την ανάληψη περαιτέρω δράσεων για τη θωράκιση του εθνικού συστήματος υγείας, με δεδομένη την ήδη επιβαρυμένη κατάστασή του, και γ) την ταχεία απορρόφηση και αποτελεσματική αξιοποίηση των κονδυλίων του Ταμείου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας. Πρέπει να υπογραμμιστεί ότι, για να επιστρέψει η οικονομία στα επίπεδα του 2019, απαιτείται μια αύξηση του ΑΕΠ της τάξης περίπου των 19 δισ. ευρώ.

Τρίτον, εξωγενείς παράγοντες που αναμένεται να επηρεάσουν τη ρευστότητα της ελληνικής οικονομίας και βασικές συνιστώσες της ζήτησης. Εκτός από την ενεργοποίηση του Ταμείου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, θετική επίδραση σε βραχυμεσοπρόθεσμο ορίζοντα αναμένεται να έχουν η παράταση του νέου προγράμματος ποσοτικής χαλάρωσης της ΕΚΤ τουλάχιστον μέχρι τον Μάρτιο του 2022[3] και η διατήρηση της ρήτρας διαφυγής και το 2021.

Τέταρτον, ο βαθμός φερεγγυότητας και οι όροι αναχρηματοδότησης του δημόσιου τομέα. Ανησυχητικό ως προς αυτό είναι ότι, παρά την προβλεπόμενη ανάκαμψη του ΑΕΠ, το 2021 θα είναι επίσης ένα έτος έντονων δημοσιονομικών ανισορροπιών με το πρωτογενές έλλειμμα της Γενικής Κυβέρνησης να διαμορφώνεται σε όρους ESA στο 3,8% του ΑΕΠ.[4] Το έλλειμμα στο πρωτογενές ισοζύγιο θα διατηρήσει και φέτος τον δείκτη φερεγγυότητας του Δημοσίου στο χρηματοπιστωτικά ασταθές καθεστώς ultra-Ponzi, έναντι αρχικής εκτίμησης για παραμονή του στο δυνητικά πιο αξιόπιστο καθεστώς Ponzi

[3] Βλ. https://www.ecb.europa.eu/press/pr/date/2020/html/ecb.mp201210~8c2778b843.en.html
[4] Βλ. ΥΠΟΙΚ (2020).

(Διάγραμμα 8). Αυτό αναμένεται να προκαλέσει και για το 2021 μια σημαντική πίεση στις χρηματοδοτικές ανάγκες και στο χρέος του δημόσιου τομέα, και κατ΄ επέκταση στο ρίσκο φερεγγυότητάς του δεδομένης της δυναμικής της οικονομίας. Η πίεση αυτή εκτιμάται ότι θα διατηρηθεί τουλάχιστον έως το 2025, βάσει της τρέχουσας πρόβλεψης για παραμονή της φερεγγυότητας του Δημοσίου σε καθεστώς Ponzi.

Διάγραμμα 8: Δείκτης φερεγγυότητας ελληνικού δημόσιου τομέα (2018-2025)

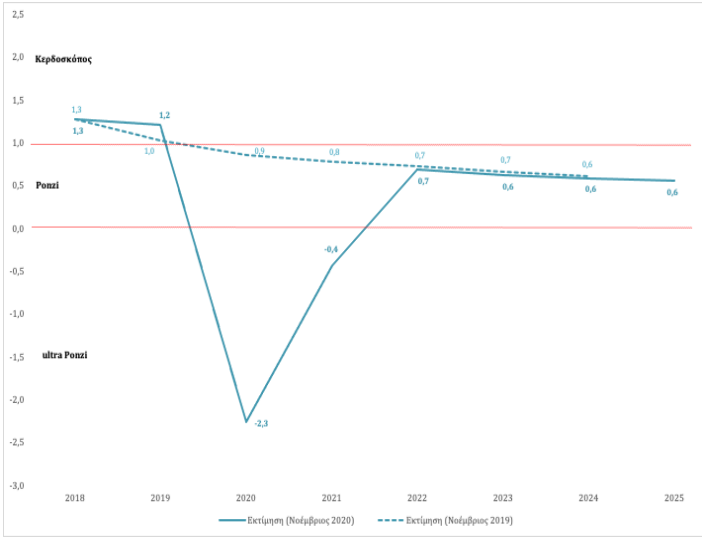

Πηγή: IMF (2019, 2020) (επεξεργασία ΙΝΕ ΓΣΕΕ)
Σημείωση: Υπολογισμός βάσει της μεθοδολογίας ενισχυμένης εποπτείας.

Η εξέλιξη αυτή αποτυπώνεται στη μεταβολή του ποσοστού του δημόσιου χρέους, το όποιο το 2021, αν και 7,5 ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερο συγκριτικά με πέρυσι, θα ανέλθει στο 199,6% του ΑΕΠ (βλ. Διάγραμμα 9). Οι χαμηλοί ρυθμοί μεγέθυνσης και οι αυξημένες χρηματοδοτικές ανάγκες του Δημοσίου ως συνέπεια της πανδημίας προβλέπεται να διατηρήσουν τον λόγο δημόσιο χρέος/ΑΕΠ άνω του 180% τουλάχιστον ως το 2024.[5] Σημειώνεται ότι το μέσο ποσοστό του δημόσιου χρέους την περίοδο 2020-2024 εκτιμάται ότι θα κυμανθεί 44,3 ποσοστιαίες μονάδες υψηλότερα έναντι της εκτίμησης πριν το ξέσπασμα της πανδημικής κρίσης.

[5] Βλ. (EC, 2020).

Διάγραμμα 9: Δημόσιο χρέος ως ποσοστό (%) του ΑΕΠ (2020-2024)

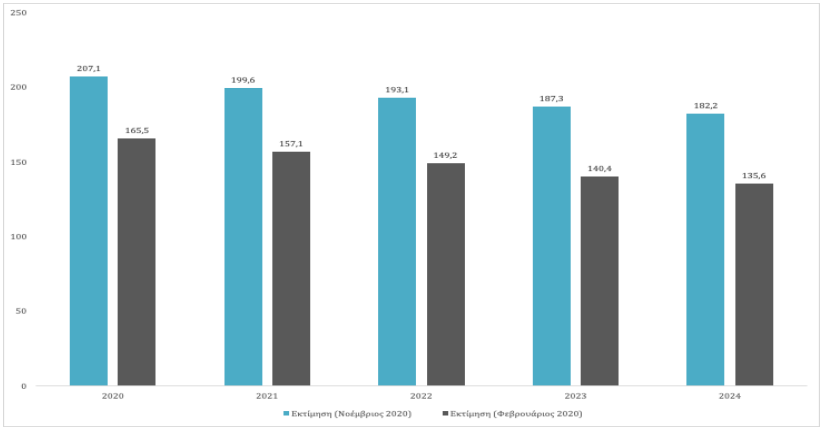

Πηγή: EC (2020)

Οι παράγοντες αυτοί συντηρούν την ανησυχία μας για το επίπεδο φερεγγυότητας και το πιστωτικό ρίσκο της οικονομίας τα προσεχή χρόνια, παρά τον διατηρήσιμο όγκο των ρευστών διαθεσίμων του Δημοσίου[6] και τις έκτακτες νομισματικές παρεμβάσεις της ΕΚΤ. Στο πλαίσιο αυτό, η αδύναμη ανάκαμψη της οικονομίας, η συνεχιζόμενη γεωπολιτική ρευστότητα και η αβεβαιότητα για τις συνθήκες στις αγορές χρήματος και κεφαλαίου στο μέλλον, αλλά και για τον χρόνο ανάκλησης των διευκολυντικών μέτρων που στηρίζουν τη ρευστότητα της οικονομίας (π.χ. η αναστολή διατάξεων του Συμφώνου Σταθερότητας και η αποδοχή από την ΕΚΤ των ελληνικών ομολόγων στις πράξεις αναχρηματοδότησης) αποτελούν ένα σύνθετο πλέγμα προκλήσεων για το πλαίσιο της δημοσιονομικής και της μακροοικονομικής διαχείρισης της χώρας. Η προσαρμογή που θα απαιτηθεί μετά το τέλος της πανδημίας και ο κίνδυνος περαιτέρω διάρρηξης της συνοχής της οικονομίας, που τροφοδοτείται από τη συσσώρευση μη εξυπηρετούμενων υποχρεώσεων, την εργασιακή ανασφάλεια και τη μείωση των αποδοχών των εργαζομένων,[7] καθιστούν επιτακτική την ανάληψη στοχευμένων δράσεων για τη στήριξη της απασχόλησης και του διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών.

Επομένως, είναι εξαιρετικά κρίσιμη η διοχέτευση των κονδυλίων του Ταμείου Ανάκαμψης σε δραστηριότητες που θα συνδυάζουν τον οικο-τεχνολογικό μετασχηματισμό της οικονομίας με υψηλά πολλαπλασιαστικά οφέλη σε όρους διατηρήσιμης απασχόλησης, εισοδήματος και παραγωγικότητας. Σε βραχυπρόθεσμο ορίζοντα,

[6] Το απόθεμα των ρευστών διαθεσίμων του Δημοσίου ανερχόταν στα τέλη Σεπτεμβρίου στα 34,5 δισ. ευρώ (βλ. EC, 2020).
[7] Βλ. ΙΝΕ ΓΣΕΕ (2021).

η χρηματοδότηση προγραμμάτων εγγυημένης απασχόλησης μπορεί να καταστεί εργαλείο ενεργοποίησης νέων ροών ρευστότητας, στήριξης της εγχώριας ζήτησης, αλλά και αναβάθμισης του παραγωγικού δυναμικού επιλεγμένων κλάδων της οικονομίας. Τονίζεται ότι, σύμφωνα με εκτιμήσεις του ΙΝΕ ΓΣΕΕ και του Levy Economics Institute, η εφαρμογή ενός μεσαίας κλίμακας προγράμματος εγγυημένης απασχόλησης θα μπορούσε να αυξήσει την περίοδο 2021-2022 τον μέσο ετήσιο ρυθμό μεγέθυνσης της οικονομίας κατά 4 ποσοστιαίες μονάδες.[8] Επιπλέον, δεδομένων των θεσμικών εξελίξεων στο ευρύτερο χρηματοδοτικό πλαίσιο της οικονομίας, η επιλεκτική αξιοποίηση μέρους του αποθεματικού ρευστότητας για την πλήρη εκκαθάριση των ληξιπρόθεσμων οφειλών του Δημοσίου και κυρίως για τη χρηματοδότηση μέτρων στήριξης του διαθέσιμου εισοδήματος νοικοκυριών και εργαζομένων θα μπορούσαν να ενισχύσουν την εγχώρια ζήτηση και τη μεγεθυντική δυναμική της οικονομίας. Στο ίδιο πλαίσιο, κρίνουμε ως καθοριστικής σημασίας και απολύτως αναγκαία για την ανάκαμψη της οικονομίας την αύξηση του κατώτατου μισθού και την υλοποίηση παρεμβάσεων στην αγορά εργασίας που θα αποκαταστήσουν τη θεσμική ισχύ των συλλογικών συμβάσεων εργασίας και θα διαμορφώσουν ένα προστατευτικό ρυθμιστικό πλαίσιο για την τηλεργασία. Η εκτίμησή μας είναι ότι η βελτίωση των όρων εργασίας και των αμοιβών των εργαζομένων θα προσδιορίσει σε σημαντικό βαθμό την έκταση της τρέχουσας ύφεσης και τη δυναμική της ανάκαμψης.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- EC (2020). "Enhanced Surveillance Report: Greece", Institutional Paper 137, European Commission, Brussels, November.
- IMF (2019). "Greece: 2019 Article IV Consultation-Press Release; Staff report; and Statement by the Executive Director for Greece", IMF Country 19/340, International Monetary Fund, Washington, November.
- IMF (2020). "Second post-program monitoring discussions – press release; staff report; staff statement; and statement by the executive director for Greece", IMF Country report 20/308, International Monetary Fund, Washington, November.
- ΙΝΕ ΓΣΕΕ (2020). *Ειδικό Δελτίο Οικονομικών Εξελίξεων*, τεύχ. 8, Αθήνα, Δεκέμβριος.
- ΙΝΕ ΓΣΕΕ (2021). «Δείκτες ΓΣΕΕ & ΙΝΕ ΓΣΕΕ», https://www.inegsee.gr/wp-content/uploads/2021/01/DEIKTES_INE.pdf, Αθήνα, Ιανουάριος.

[8] Η συγκεκριμένη εκτίμηση περιλαμβάνει και την επίδραση της χρήσης πόρων του Ταμείου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας (βλ. ΙΝΕ ΓΣΕΕ, 2020).

- ΥΠΟΙΚ (2020α). *Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού 2021*, Υπουργείο Οικονομικών, Αθήνα, Νοέμβριος.
- ΥΠΟΙΚ (2020β). *Μηνιαίο Δελτίο Εκτέλεσης Κρατικού Προϋπολογισμού*, Δεκέμβριος.

ΤΕΛΟΣ

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΣΕΕ
Εμμ. Μπενάκη 71Α
10681, Αθήνα
Τηλ. 210 8202257
E-mail: info@inegsee.gr
www.inegsee.gr

Απαγορεύεται η με οποιονδήποτε τρόπο ανατύπωση ή
μετάφραση όλου ή μέρους του κειμένου χωρίς την άδεια του εκδότη.
Επίσης, η αναδημοσίευση (όλου ή μέρους του) χωρίς αναφορά της πηγής.

Γλωσσική επιμέλεια – Διορθώσεις: Στέλλα Ζούπα

ISSN: **2654-2412**
ISBN: **978-618-5483-10-4**

Copyright ©INE ΓΣΕΕ